

Kristalna kugla, dimni signali i budući status Kosmeta

Aleksandar Mitić, saradnik BCBP

Citiranje: Aleksandar Mitić. 2006. *Kristalna kugla, dimni signali i budući status Kosmeta*. [e-book] Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Kristalna kugla

Najupečatljivije u dosadašnjoj debati o budućem statusu Kosova i Metohije je pokušaj da se rasprava zatvori pre nego što je uopšte i počela. Naime, već početkom 2005. godine, dakle godinu dana pre prvog direktnog sastanka predstavnika Beograda i Prištine, Međunarodna krizna grupa "zavrtela" je priču u maniru one navijačke pesme - "sve je gotovo, naše Kosovo – već nezavisno!". Impresivna sistematska kampanja je tu temu u svetskim medijima uporno razrađivala, te nije bilo medija koji drži do sebe a da bar jedanput prošle godine nije "već sve video u kristalnoj kugli". Međunarodna komisija za Balkan, stari dobri analitičari, kao i novinari-insajderi, tj. ceo "paket komunikacija" bio je spreman za upotrebu.

Dimni signali

Nema nikakve sumnje da je i međunarodna zajednica davala signale koji su upućivali ka ostvarivanju neke vrste nezavisnosti. Nikada se, naravno, nije govorilo o "punoj nezavisnosti", odnosno o tome da će Kosovo i Metohija, koliko krajem 2006. godine, dobiti međunarodni subjektivitet. Međutim, činjenica je da postoji razlika između sintagmi "nezavisnost Kosova" i "nezavisnost Kosmeta od Srbije". Dok je prva opcija veoma neizvesna i realno teško ostvarljiva, dotle se o drugoj mnogo više spekuliše, čak i u zvaničnim međunarodnim izvorima. Sahranjivanje politike "standardi pre statusa" (za koju danas i evropski diplomatski izvori priznaju da je od početka bila blef), relativno pristrasni principi Kontakt grupe (nema povratka na situaciju pre 1999. godine, nema podele, nema priključenja susedima), selektivni pristup istoriji prilikom određivanja statusa (kao da pre i posle 1998/9. godine ničeg nije bilo), insistiranje na volji većine (većine na nivou Kosova, a ne na nivou Srbije), pokušaj stvaranja "kosovskog izuzetka" u sistemu međunarodnog prava, prejudiciranje rešenja, pokušaj trgovine "standardi za status" ukazuju na stvaranje atmosfere i početne pozicije u pregovorima u kojoj bi – prema izričitoj volji kosovskih Albanaca – formalne veze Kosmeta i Srbije bile pokidane ili bi bile dovedene ispod svakog nivoa koji postoji u Evropi 21. veka.

Stav Sjedinjenih Američkih Država naginje ka ostvarivanju određene vrste nezavisnosti Kosova i Metohije, stav Rusije ka ostvarivanju određene vrste autonomije, dok najveću nedoumicu stvara jasna pozicija Evropske unije. Stav Brisela može biti i presudan, odnosno on može obojiti rešenje statusa u "više nezavisno" ili "više autonomno".

Iz Brisela za sada stižu signali koji o(bes)hrabruju obe strane.

Simpatizeri "nezavisnosti" su zadovoljni:

1. jer nije u potpunosti isključeno nametanje rešenja koje bi išlo u njihovu korist
2. jer je istaknut stav da "uprava Beograda na Kosovu neće biti prihvatljiva"
3. jer stižu kritički tonovi usmereni prema beogradskom predlogu o decentralizaciji
4. jer je Beograd pozvan da sagleda realnost na terenu
5. jer su pojedine zemlje članice počele agresivnije da zastupaju proalbanski stav
6. jer je nivo tolerancije prema albanskom političkom vrhu ostao veoma visok.

Simpatizeri "autonomije" su zadovoljni:

1. jer EU stalno ističe partnerstvo i evropsku perspektivu SCG koja nije uslovljena rešenjem statusa Kosmeta
2. jer nijedan zvaničnik evropskih institucija još uvek nije naglasio nezavisnost kao opciju koja je izvesnija
3. jer zvaničnici Evropske unije spominju postojanje "mnoštva opcija", koje se kreću u rasponu od "Miloševićeve autonomije pre 1999. godine" do "nezavisnosti" (Kristina Galjak, portparol Visokog predstavnika EU za spoljnu politiku i bezbednost Havijera Solane)
4. jer određene zemlje članice ne žele da prihvate proalbanski stav i dižu protiv njega svoj glas
5. jer je stav EU još uvek u procesu formulisanja
6. jer funkcioneri EU postaju svesni da će biti, tehnički i zakonodavno, izuzetno teško "izvesti" nezavisnost, pogotovu ako ona bude politički nametnuta
7. jer pritisak na kosovske Albance, realno, još uvek nije otpočeo
8. jer su srpski argumenti proevropski i u skladu s međunarodnim pravom.

Nema sumnje da će, pored gore navedenih pravnih, političkih i ekonomskih faktora, na stav EU uticati i bezbednosni aspekt, te nije isključeno da se u Briselu trenutno razmišlja i o bezbednosnim pitanjima, odnosno o tome:

1. da li će stvarno moći da prikažu Kosovo kao presedan ili će morati da se suoče s posledicama presedana, kao i sa domino-efektom u regionu, ali i u regionu Kavkaza i ostatku sveta. Takođe, razmišlja se i o tome da li Rusi blefiraju kada govore o primeni "univerzalnih principa" i kakve bi mogle biti posledice takvog stava, kao i da li će neki ekonomski interesi (poput naftovoda i gasovoda u Kavkazu) biti ugroženi ukoliko dođe do presedana koji bi izazvao sukobe;
2. da li se više isplati frustracija na Kosovu ili frustracija u Srbiji, koja dalje vodi ka destabilizaciji u regionu i može li biti pronađeno balansirano, obostrano prihvatljivo, nefrustrirajuće rešenje;
3. da li je EU, s obzirom na to da će na Kosovu preuzeti ključnu ulogu u oblasti policije, pravosuđa i ekonomije, te da će u budućnosti njene trupe u sastavu NATO činiti okosnicu KFOR, spremna da odgovori na albanske pretnje nasiljem, te da na Kosovu saseče jednu od najbrutalnijih mreža organizovanog kriminala na svetu, kao i da izbegne pojavljivanje ćelija radikalnog islama.

Budući status Kosmeta – snaga argumenata

U rešavanju budućeg statusa Kosova, Srbija ima jednu veliku prednost. Prvi put u poslednjih petnaest godina, njeni argumenti su – za razliku od albanskih – proevropski, kompromisni i pomirljivi.

A. *Maksimalističko, jednostrano, nelegalno: deset argumenata protiv nezavisnosti Kosova*

1. Nezavisnost Kosova predstavlja *maksimalističko rešenje* u kojem jedna strana – albanska etnička zajednica – dobija sve, a druga strana – kosovski Srbi i Srbija – gubi sve. Kosovski Srbi i Srbija na takvo rešenje neće pristati. Ono može biti samo nametnuto, nikako rezultat kompromisa. Takvo rešenje seje seme nepravde, frustracije i nestabilnosti.
2. Nezavisno Kosovo predstavljalo bi potpuno *neprincipijelno rešenje* granica na Balkanu, nakon što je ostvarivanje te iste nezavisnosti onemogućeno nekim drugim narodima tokom 90-ih godina prošlog veka.
3. Nezavisnošću Kosova *ruši se zemlja s najvećim multietničkim bogatstvom* u regionu i *kažnjava se njena demokratska, proevropska politika*.
4. Nezavisnošću Kosova *nagrađuje se nasilje* kojim su Albanci ubrzali početak pregovora o statusu, kao i njihove pretnje da će doći do masovnog nasilja u regionu ukoliko ne budu ostvareni njihovi maksimalni ciljevi.
5. Nezavisnost Kosova *moгуća je samo uz urušavanje međunarodnog prava*, kao što je zaobilazanje Saveta bezbednosti UN, Helsinškog završnog akta ili Rezolucije 1244 u kojoj se "suštinska autonomija" i suverenitet Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) spominje po tri puta. Reči "samoopredeljenje" i "nezavisnost", međutim, ne spominju se nijednom.
6. Nezavisnost Kosova *stvara presedan u svetu*. Kosovo ne može biti izuzetak. Samim tim, neophodno je pažljivo razmatranje budućeg statusa, jer bi ono sigurno imalo uticaja na secesionističku pokrete ne samo u regionu, već i u Evropi i svetu, kao na primer u Baskiji, Korzici, Čečeniji, Tibetu, Tajvanu, Kurdistanu, Škotskoj, Kvebeku, Tamil Elamu, Abhaziji, Južnoj Osetiji, Severnom Kipru, Kašmiru, Južnom Tajlandu itd. Svi secesionistički pokreti u svetu će, stoga, sa velikom pažnjom pratiti rešavanje statusa Kosova.
7. *NATO bombardovanje iz 1999. godine će istorijski biti viđeno kao kampanja za nezavisnost Kosova*, što je svetlosnim godinama udaljeno od proklamovanih ciljeva "humanitarne intervencije".
8. Proglašenje nezavisnog Kosova bi značilo *stvaranje druge albanske nacionalne države na svetu* - naime, nacija "Kosovara" ne postoji.
9. U sklopu principa međunarodne zajednice (nema povratka na situaciju pre 1999. godine, nema prisajedinjenja susednim državama, nema podele) *postoji čitav niz kompromisnih rešenja* statusa Kosova, kao što su: suštinska autonomija, konfederacija, stvaranje evroregije, Hong-Kong model (jedna država - dva sistema), kondominium itd.
10. Ako region Jugoistočne Evrope ide u susret evropskim integracijama i članstvu u Evropskoj uniji u kome granice više "nisu bitne" i ako je ovaj proces, koji će biti završen u narednoj deceniji, u toku, postavlja se pitanje zašto stvoriti drugu albansku državu u Evropi. Odnosno, zašto je potrebno, po tako visokoj ceni po Evropu, praviti granice ako će te iste granice biti srušene za samo nekoliko godina. Možemo se zapitati *gde je logika evropskih integracija u proglašenju nezavisnosti Kosova*.

B. Nekonstruktivno, nepotrebno, uvredljivo: deset razloga protiv "uslovne nezavisnosti"

1. To je *nejasan, nedefinisan, površan i nekonstruktivan koncept*, koji ni većina zagovornika ne može da razjasni.
2. On *pretpostavlja određenu trgovinu, koju bismo mogli nazvati "ljudska prava za status"*, odnosno pruža Albancima mogućnost da dobiju nezavisnost ukoliko počnu da ispunjavaju određene kriterijume poštovanja ljudskih prava Srba, koja su u poslednjih šest godina sistematski kršili. To je uvreda za ljudska prava u Evropi 21. veka.
3. Taj koncept *ne daje nikakve garancije da će standardi biti ispunjeni* nakon što status bude postignut. Kada se krene u pravcu "uslovne nezavisnosti" biće praktično nemoguće načiniti korak nazad, pri čemu je procena o ispunjenju standarda čisto političke prirode i veoma je fleksibilna, kao što je dokazalo i sahranjivanje politike "standardi pre statusa".
4. Primer "dvostrukog koloseka" koji EU ima za Srbiju i Crnu Goru predstavlja dokaz *danije potrebno imati odvojene države da bi se ka Evropskoj uniji išlo u "više koloseka"*.
5. *Apsurdno je Srbiji nuditi zamenu "Kosovo za brže EU integracije"* kada ona ispred sebe ima jasnu evropsku perspektivu i precizno definisane kriterijume koje zna da mora da ispuni.
6. *Ne postoji nijedan razlog da Srbija prihvati "gubitak Kosova"* u zamenu za činjenicu da ono neće odmah biti "potpuno nezavisno". Čim Kosovo postane nezavisno od Srbije, ona više nema nikakve veze sa njim i činjenica da Kosovo još uvek nema međunarodni subjektivitet ne može joj biti uteha.
7. *"Uslovna nezavisnost" nije kompromisno rešenje*, već ono u perspektivi (sa par godina zakašnjenja) zadovoljava maksimalističke ciljeve kosovskih Albanaca.
8. *Kosovski Srbi bi napustili svako Kosovo koje više nema nikakve veze sa Srbijom*, čime bi se urušio princip multietničnosti.
9. Uslovnom nezavisnošću menja se karakter pregovora i *fokus pregovora postaje "status Srba na Kosovu", a ne "status Kosova"*.
10. *Ekonomski argument za stvaranje "uslovno nezavisnog" Kosova ne stoji*, jer su svi mehanizmi, naročito regionalni fondovi EU i drugi međunarodni finansijski instrumenti, dostupni i entitetima koji nisu države.

Konstruktivno, fer, kompromisno: deset pobednika opcije "suštinska autonomija"

U paketu s autonomijom za srpske zone, maksimalna autonomija Kosova odgovora na realistične zahteve kosovskih Albanaca da uspostave samoupravu, ali i štiti interese nealbanskog stanovništva i same Srbije, kao i princip nepromenljivosti granica. Ova opcija je najbliža razumu, kompromisu i dugoročnoj stabilnosti, te jedina obezbeđuje da svi iz pregovora izađu kao pobednici.

1. *Kosovski Albanci* bi bili prvi pobednik, jer bi dobili mehanizme upravljanja svojom budućnošću putem pune unutrašnje samouprave, kao i limitirano spoljno predstavljanje, naročito pun pristup ključnim, međunarodnim finansijskim organizacijama.
2. Drugi pobednik bili bi *kosovski Srbi i drugo nealbansko stanovništvo* koji bi širokom decentralizacijom i horizontalnim povezivanjem opština mogli da koriste obrazovni, socijalni i zdravstveni sistem centralne Srbije, te da imaju svoju policiju i pravosuđe.

3. Treći pobjednik bila bi *Srbija* kojoj se ne bi menjale granice i koja ne izgubila svoju istorijsku kulevku, što bi joj omogućilo da gleda u budućnost, a ne u prošlost.
4. *Bosna i Hercegovina i Makedonija* dobile bi formalne i praktične garancije za svoj teritorijalni integritet tako što bi ovakvim ishodom pregovora bilo jasno da nove promene granica na Balkanu neće biti tolerisane.
5. *Albanija*, peti pobjednik, regulisala bi i legalizovala svoje odnose s kosovskim Albancima, te Balkan više ne bi morao da strepi od "Velike Albanije".
6. *Evropska unija* dobila bi stabilnost u regionu Zapadnog Balkana i mogla bi u potpunost da preuzme njegovu evropsku perspektivu, uključujući u to i Kosovo.
7. Sedmi pobjednik, *Sjedinjene Američke Države* mogle bi u potpunosti da se vojno povuku s Kosova, i to bez gubitka diplomatskog uticaja koji danas imaju i u Prištini i u Beogradu.
8. *Kina, Rusija, Indija, Španija, Gruzija, Moldavija i mnoge druge zemlje koje se suočavaju sa separatizmom* bile bi zahvalne na tome što nije stvoren opasan presedan.
9. *Ujedinjene nacije* bile bi deveti pobjednik, jer bi bio održan sistem međunarodnog prava, a izaslanik UN Marti Ahtisari bio bi tvorac istorijskog sporazuma, a ne nametnutog rešenja.
10. Najzad, deseti pobjednik bili bi *principi multietničnosti i ideja Evrope* koji bi konačno trijumfovali na Kosovu. Horizontalni model povezivanja srpskih opština bio bi model integracije i opstanka, jer bi te opštine bile u potpunosti integrisane i u kosovski sistem. Vlasnička prava, zaštita verskog i kulturnog nasleđa Srpske pravoslavne crkve bili bi takođe obezbeđeni, a barem deo od preko 220.000 prognanika mogao bi da se vrati u svoje domove. Pod supervizijom EU i OEBS najzad bi trijumfovali poštovanje ljudskih prava i slobode kretanja, kao i postojanje dostojanstvenog života.

Pitanje je šta će pobediti - dugoročni principi ili pragmatična jednostranost, međunarodno pravo ili dvostruki standardi, odlučno evropsko "ne" nasilju ili pobjeda kosovskih "strašila", evropska perspektiva čitavog regiona ili nastavak "kažnjavanja" Srbije. Balkanske terazije počinju od Trga Šuman.

(Autor je dopisnik Tanjuga iz Brisela, analitičar briselskog "Instituta 4S" i predavač na Fakultetu političkih nauka u Beogradu.)

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48, 11000 Beograd

Tel: 011 | 3287 226; 011 | 3287 334

Email: office@bezbednost.org

Veb: www.bezbednost.org